

GEMERTS DIALECT

door Wim Vos

Het onderstaande is een vervolg op de lijst van Gemertse woorden en uitdrukkingen die eerder verscheen in *Gemerts Heem*, Jrg. 26, 1984, nr. 4, pp. 124 - 126, in Jrg. 27, 1985, nr. 1, pp. 5 - 11, en in nr. 2, pp. 56 - 61. Het materiaal is afkomstig van Riek Jonkers - van der Putten en werd door haar ingesproken op een cassettebandje op 27 maart 1984. Ik heb hiervan vervolgens een transcriptie gemaakt in de voor dit tijdschrift sinds jaar en dag gebruikelijke spelling voor het "Gimmers". De hier gegeven betekenissen zijn die van Riek Jonkers zelf met aanvullingen van mij. De uitdrukkingen zijn alfabetisch gerangschikt door mij op het eerste zelfstandig naamwoord of bij ontstentenis daarvan, het eerste werkwoord of - sporadisch - een andere woordsoort.

poppe: zn v mv, poppen. Ge moet ôk aaltejt nê heur poppe danse: in alles haar zin doen. Het merkwaardige is dat de Nederlandse uitdrukking volgens Van Dale is: naar iemands pijpen dansen, waarin "pijpen" wel "fluiten" zal betekenen. Ik denk dat we hier te doen hebben met een verwarring met "daar had je de poppen aan het dansen": toen kwam er herrie, ruzie. Vgl. het Gemertse: Dêr hadde de poppe ân 't danse. Overigens twijfel ik er niet aan dat de uitdrukking gebruikt wordt zoals mijn zegsvrouw aangaf.

pôt: zn m, pot. Ze skejte allemol op inne pôt: ze zijn het samen eens.

pôtjes: zn o mv, potjes. Kléên pôtjes hébbe grôôte ôrre: kleine kinderen horen alles, ook de dingen die niet voor hun oren bestemd zijn.

príkstowl: zn m, preekstoel, kansel. Ze rolle van de prík-
stowl: van een paartje dat gaat trouwen: "de rowpe kriejge",
het huwelijk werd driemaal van de kansel aangekondigd (zo-
dat eventuele huwelijksbeletselen gemeld konden worden).
prins: zn m, prins. Haj is sô rejk az 'ne prins in 'n êrpel-
keul: ironisch: hij heeft geen geld.

R

raajger: zn m, reiger. Spèllen az 'ne raajger: diarree heb-
ben.

raegent: o.t.t. van raegene, ww, regent. Az 't chints rae-
gent sal 't hiejr wêl dröppe: wij krijgen er misschien
ook wat van.

rampe: zn m mv, rampen. Dê zén rampe, dôr moette op stampe:
van iets vervelends: daar kun je nu eenmaal niets aan doen,
daar moet je mee leven.

raojte: zn v mv, ruiten(in het kaartspel). Raojte! Wie kákt
chî nô baojte, wie binne skejt iz 't ôkkwejt. Wordt schert-
send gezegd als iemand bij het kaarten ruiten speelt.

rawichajt: zn v, onkruid, waardeloos spul. 't Is allemôl mâr
rawichajt: het is allemaal waardeloos.

reet: zn v, achterwerk. An ow reet lingks, dang kaande rêêchs
krabbe: (als kinderen om een snoepje bleven zeuren): je
krijgt het niet.

rejksdâlder: zn m, rijksdaalder. Wa dê kaost? 'ne Rejksdâlder
taagentig en 'nen ôlliejestreuf: schertsend: het kost
niets, het is gratis.

reuzels: zn m mv, reuzels, bladvet, vetweefsel tegen de ach-
tervlakte van de buik bij varkens; (oneig.): vet in het
menselijk lichaam (Van Dale). D'n dieje zal z'n reuzels
nie skeure: hij werkt niet hard.

roontbidde: ww, bidden lopend door het huis met een op palm-
zondag gewijde palmtak, gedrenkt in wijwater, dat al bid-
dend werd rondgesprenkeld. Ons moedder ging aalt roontbid-
de mî 'nem pallemtâk az 't onweerde.

S

sêffes: bw, onmiddellijk, direct. 'k Kaom sêffes nô haojs:
ik kom onmiddellijk naar huis.

siegaor: zn v, sigaar. Haj 'z ôk aaltejt 't siegaor!: hij
krijgt altijd de schuld. Van Dale geeft ook de betekenis
"mannelijk lid" en vergelijkt de uitdrukking "de sigaar
zijn" met "de lul zijn". N.B. "siegaor" is in het Gemerts

in zijn letterlijke betekenis vrouwelijk (dees siegaor), in de uitdrukking wordt met opzet het lidwoord " 't " gebruikt, dat onzijdig is, voor het komische effect.
skael: bn, bw, scheel. D'n dieje kiekt ôk sô skael az 'ne joerrik: hij loenst, hij is vreselijk scheel. Wat een "joerrik" overigens is, is mij niet duidelijk. Weet U het?

skeet: zn v, wind, scheet.

1. D'n dieje laacht nôg nie al ziet ie 'n skeet tîgge de mûjr umhôch lôôpe: hij is een zuurpruim, iemand die nooit lacht.

2. Haj 'z alwîr ziejk. Zeeker wîr 'n skeet fan twêrs: kritische opmerking over iemand die zich al te gauw ziek voelt.

skierlek: bw, plotseling. Vgl. Gemertse Woordenl., p. 55, skierlek. Sommige mensen zeggen 'skiellek'. Invloed van het verouderde Nederlandse woord "schielijk"? Haj is skierlek chestôrve: hij is plotseling gestorven.

skowr: zn v, onweersbui. D'r iz 'n skowr op kômst.

skrûppeleus: bn, nauwkeurig ("naaw "), precies. Dê iz 'ne skrûppelûzze kêêrel.

slêéchs: bw, afgestreken (vol). Vgl. M.A. van der Wijst, Gemertse Woordenlijst, G.H. 1975/1976, nr. 61, p. 56, s.v. "slêêik" - (slêêik vol): amper of afgestreken vol. De koom is slêéchs fol: de kop is egaal, afgestreken vol. Jan Vos (geb. 20-6-1902) zegt "slêêjk" en ondanks de afwijkende spelling is dat hetzelfde als wat Van der Wijst schrijft.

smawze: ww, geheimzinnig fluisteren achter de hand. Zit 'r tôch nie zô te smawze. Vgl. smiespele.

Mijn vader (83) kent 't zn m: " 'ne smaws": een halve gare, iemand die zich vreemd gedroeg.

smierreke: ww, nieuwsgierig handelen. Wâ is t'n dieje ân 't smierreke? Wat doet die nieuwsgierige figuur hier? Vgl. sneukele.

smierrekert: zn m, nieuwsgierige man. Haj iz 'ne smierrekert.

smiespele: ww, geheimzinnig fluisteren achter de hand. Zit 'r tôch nie zô te smiespele. Vgl. smawze.

sneukele: ww, nieuwsgierig handelen. Wâ is t'n dieje ân 't sneukele? Vgl. smierrekê.

soebatte: ww, mooi praten, naar de mond praten, zeuren om iets. Zit 'r tôch nie te soebatte. Vgl. Mî iemmes âmprao-te: hem niet tegenspreken.

spaw: zn m, speeksel. Haj is te lööj um z'ne spaw dûr te slikke: hij is ontzettend lui.

spêk: zn o, spek. Bidde vûr 't spêk en de witspees: soort boetedoening bestaande uit het bidden van tien 'onze-vaders' en tien 'weesgegroeten' en tien maal 'Glorie-zij-de-vader', iedere zaterdagavond in de vasten voor het vlees en het wittebrood dat men gegeten had in die week van de vasten. N.B. Van der Wijst geeft op p. 69 van zijn Gemertse Woordenlijst onder 'witspees' de volgende definitie: "boter, melk etc., in de vasten toegestaan als men een extra gebed deed".

Mijn vader (83) meende zich te herinneren dat men ook kon offeren als men de gebeden vergeten was. Zijn vader zou wel eens 50 cent hebben betaald (voor de hele vasten!).

spimmowle: ww, zijn gezicht vertrekken van pijn. Haj lî nõg al te spimmowle: hij ligt te kreperen van de pijn.

spulle: zn o mv, spullen. Dê zén spulle mî skrowve, mâr as che ze ziet dan zô 't bedrowve: het is waardeloos spul (skrowve: schroeven).

stâl: bw, kaarsrecht, steil. Haj zaot stâl ovverânt: hij zat rechtop.

stârt: zn m, staart. Az d'n înnne beest, dan stîkt d'n andere z'ne stârt umhûch: alles hetzelfde willen hebben als bijv. je buurman. Mevr. Jo v.d. Boom - Selden gaf de volgende aanvulling: het gedrag van anderen imiteren omdat je er plezier in hebt. Ze dacht daarbij aan het gedrag van koeien in de wei in de lente die uitgelaten door de wei hollen met de staart omhoog (dat is immers de betekenis van het werkwoord 'beeze').

stêchele: ww, ruzie maken, twisten. Ik wil 'r nie um stêchele: het is me om het even.

stêmpel: zn m, stempel, hoedanigheid, geaardheid, soort. D'n dieje is nõch fan d'n aawe stêmpel: hij is nog ouderwets (ouderwets meestal in waarderende zin).

stôtfôrt: zn m, sloof, iemand die hard moet werken. Zaj is ôk mâr 'ne stôtfôrt. Van der Wijst, G.W., p. 60 geeft s.v. 'stôtvôrt': goedgez. Uit het zinnetje van Riek Jonkers klinkt enig medelijden door: iemand die zich laat misbruiken door anderen. Ook uit de tweede zin die Riek Jonkers bij dit woord geeft blijkt dit: 't Iz 'nen êchte stôtfôrt: hij moet altijd alles opknappen. Jan Vos (83) kent deze uitdrukking ook.

striemmel: zn m, iemand die gierig is. Dê 's me ôk 'ne striemmel. In G.H., Jrg. 24, 1982, nr. 3, p. 121 gaf Jan van Berlo als betekenis: een valsaard. In Jrg. 25, nr. 3, p.

'n hollewèëj
'ne gekken tolder
of: 'n echte stötfört?

89 zegt Rector M.H.J. Pennings dat de juiste betekenis zou zijn: "een pinnige, rijke stinker, die maar moeilijk iets kan missen, bijv. bij een collecte". De betekenis die Riek Jonkers opgeeft bevestigt de mening van Rector Pennings. Toen ik mijn vader het woord voorlegde, zei hij spontaan: " 'nen afsætter", dus iemand die teveel geld vraagt voor iets en dat stemt aardig overeen met de mening van Riek Jonkers en Rector Pennings.

stront: zn m, stront, fig. verwaand iemand. Stront wie hët ow geskeete! Wie denk je wel dat je bent!

struntje: zn o, verkleinw. van stront. Van een vrouw met "deftige" manieren of kleren werd al gauw geringschattend gezegd: Struntje rakt m'ng kuntje nie!

T

tékst: zn v, tekst. En naw wil ik wél 's tékst en aojtléch: nu wil ik wel eens het naadje van de kous weten.

teule: ww, ploegen. D'r kaande mî teule òv égge: er is geen land mee te bezeilen. (N.B.: òv/òf: noch).

toerlezjowre: ww, erop los leven. Haj toerlezjowrt már raok: hij leeft er vrolijk op los, geeft nergens om.

tolder: zn m, een wat lichtzinnig meisje met gevoel voor humor, een gekke meid. Dê 's me 'ne gekken tolder. Vgl. 'n hollewèëj, dat ongeveer dezelfde betekenis heeft. Vgl. Ze

slút 'r gaer 'ne slág dŭr: ze maakt graag een grapje. Van der Wijst geeft in G.W., p. 62 "töldere: wild rennen". traowe: ww, trouwen. Oo, die mák 't sô gowt, die is chetraowt ên alles: (als men naar iemand informeerde) Als vroeger iemand eenmaal getrouwd was kon er kennelijk weinig meer mis gaan!

trékbaen: zn, trekbeen. Als een zandpad ontzettend droog was en bijna onbegaanbaar door het rulle zand, zei de moeder van Riek: Hiejr is trékbaen begrávve. Van Dale geeft onder 'trekbeen': been waarmee men trekt, dat te kort of stijf is. In rul zand ga je al gauw lopen "op 'nen tik", dus als iemand met een gebrek.

